

En översyn av 23 kap. brottsbalken

(SOU 2024:55)

Ju2024/01907

Tidningsutgivarna (TU) har getts tillfälle att yttra sig över det rubricerade betänkandet och får anföra följande.

Sammanfattning

TU välkomnar det faktum att utredningen på flera ställen nämner journalistikens viktiga roll i att avslöja, bevaka, kartlägga och dokumentera brottslighet och oegentligheter. Trots detta landar utredningen i att journalistisk verksamhet inte uttryckligen behöver undantas från utredningens förslag. TU anser att det är ett misstag, om ändringarna genomförs behövs det och sänder en viktig signal om journalistikens viktiga roll.

TU koncentrerar yttrandet till de delar av utredningen som särskilt berör våra medlemmar och den journalistiska gärningen. Det handlar i första hand om de föreslagna bestämmelserna i RB 23:7 och RB 23:9.

Utredningen föreslår utvidgningar kring de osjälvständiga brotten och TU anser det finns risker att dessa utvidgningar kan försvåra och till och med förhindra journalister att kunna genomföra viss typ av journalistik och bevakning. Journalistiken har en extremt viktig roll att fylla vad avser att avslöja brottslighet, pågående och avslutad, att avslöja potentiella gärningar samt på annat sätt avslöja olaglig eller oetisk verksamhet. Varje potentiell inskränkning av detta, utan att det är tydligt prioriterat och efter att andra lösningar prövats, ska avslås. TU avstyrker därför på nedan angivna grunder utredningens förslag.

Informationsinhämtning

Utredningen anser att olika former av informationsinsamling behöver omfattas av förberedelsebestämmelsen. Informationsinsamlingen kan t.ex. ske genom olika typer av kartläggning, oavsett om den sker i någon digital form eller genom olika former av bevakning eller övervakning. Den insamlade informationen ska vara ägnad att användas vid ett brott.

Utredningen anger sedan mycket kort att den kartläggning och informationsinhämtning som genomförs av journalister i journalistiskt syfte, t.ex. för att avslöja oegentligheter eller myndigheters bristande agerande inte ska omfattas av undantag. Bara genom att införa en bestämmelse som ovan anser TU att det finns risk att journalistisk verksamhet hamnar i skottgluggen samt att det också finns risk att journalister misstänkliggörs. Detta kan både direkt och indirekt få en hämmande effekt. Av dessa skäl avstyrker TU förslaget.

Skulle utökningen ändå genomföras anser TU att det måste skrivas in ett uttryckligt undantag för journalistisk verksamhet i lagen.

Förberedelse tryck- och yttrandefrihetsbrott

TU avstyrker förslaget om utvidgning av det straffbara området som föreslås avseende förberedelse till tryck- och yttrandefrihetsbrott. Utredningen skriver själva att det ”under vårt arbete har inte framkommit några särskilda behov av utvidgning av det straffbara området för förberedelse eller stämpling till brott kopplade till just tryck- och yttrandefrihetsområdet. Den utvidgning av förberedelse- och stämpningsbestämmelserna som vi nu föreslår fyller emellertid ett praktiskt behov när det gäller de enskilda brottsbalksbrotten”. TU ifrågasätter detta och anser att det inte är motiverat och att en sådan utvidgning medför att journalister riskera att avstår från granskningar.

Om regeringen ändå väljer att gå vidare med detta anser TU att det måste införas ett uttryckligt undantag för journalistiskt syfte.

Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

I utredningen föreslås att för att undvika ansvar vid underlåtenhet att avslöja brott ska det krävas att ett avslöjande eller förhindrande medför allvarlig fara för den handlande. I nuvarande reglering begränsas ansvaret till situationer som medför fara för den handlande eller någon annan. TU anser att det är en avsevärd utvidgning av det straffbara området. TU kan å ena sidan förstå resonemanget bakom behovet och att dagens organiserade brottslighet med ett extremt våldskapital kräver förändringar men måste samtidigt peka på att journalister inte sällan kan komma i kontakt med brottslighet av allvarlig karaktär innan den fullbordas eller ens inletts. Det som en anmärkning på den uppfattning som utredningen verkar ha att journalister undviker straffansvar på grund av att de inte kan förhindra eller avslöja brott då brotten redan är fullbordade och därmed för sent.

TU menar att journalister mycket väl kan komma i kontakt med brottslighet innan den fullbordats eller ens inletts.

Utredningen anger att det finns ”anledning att beröra den situationen där en journalist t.ex. i anslutning till en intervju, på ett hotell eller i en lägenhet, med en person som är involverad i organiserad brottslighet ser narkotika och/eller vapen. Journalisten tar inte på något sätt befattning med brottsobjekten men underlåter också att kontakta polisen eftersom artikeln eller programmet ska publiceras och källorna har källskydd. Ingenting avslöjas därför förrän publiceringen flera månader senare. Journalistens handlande i detta sammanhang är enligt vår mening inte straffvärt, tvärtom är det viktigt i en rättsstat med journalister som avslöjar oegentligheter och myndigheters bristande förmåga. Det är också så att straffansvar för underlåtenhet inte aktualiseras om brottet redan har fullbordats när någon får anledning och möjlighet att avslöja brott, vilket många gånger torde vara fallet i dessa situationer. I andra fall kan det också vara så att ett avslöjande ändå är helt verkningslöst i den bemärkelsen att det inte vore möjligt att i tid ingripa för att förhindra brottet. Till detta kommer den subjektiva bedömningen av journalistens uppsåt. Sammantaget bedömer vi därför att det inte är nödvändigt med en uttrycklig undantagsbestämmelse avseende journalistisk verksamhet.”

TU välkomnar utredningens tydlighet men anser inte att detta räcker och delar inte utredningens slutsats. Om regeringen går vidare med förslagen bör reglerna kompletteras med ett uttryckligt undantag för journalistisk verksamhet.

TU

Johan Taubert
VD

Jan Fager
Jurist